

Asia: VN/2821/2024

Lausuntopyyntö: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lastensuojelulain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

a) Mitä vaikutuksia näette ehdotuksilla olevan?

Kasper ry näkee hyvänä, että koko pykälä ja sen otsikointi muutetaan vastaamaan ehdotuksessa olevalla tavalla ja se näin ollen kiinnittää huomioon sijaishuollossa asuvan lapsen erityiseen oikeuteen suojeluun. On erityisen hyvä, että pykälään ehdotetaan sosiaalityöntekijän velvollisuudesta keskustella sijaishuollon periaatteista asiakassuunnitelman laatimisen yhteydessä. Tästä kuitenkin puuttuu velvoittavuutta ottaa huomioon ja suunnitelmaan mukaan lapsen vanhemmat ja läheiset siinä määrin, kun se on mahdollista. Näemme, että tätä velvoittavuutta yhteystyön tekemiseen tulee lisätä. Erityisen ongelmallinen tilanne on usein perhehoidossa, jossa vanhemman on usein hyvin vaikea saada edes käytännön arjesta tietoa, saati osallistua sen suunnitteluun. Tähän tarvitaan velvoittavampi muotoilu. Aineiden ja esineiden poisottamisen osalta tulee olla selkeää, mitä aineita ja esineitä tämä koskee: päihdyttävien aineiden osalta asia on selvä ja kannatettava, mutta rahavarojen ja yhteydenpitovälineiden jne suhteen liian tulkinnanvarainen. Erityisen ongelmalliseksi tämä tulee jälleen perhehoidossa ja tällä voi olla merkitystä lapsen oikeuteen pitää yhteyttä läheisiinsä. Perhehoidossa ei ole välttämättä osaamista arvioida tilannetta ja tämä voi johtaa tilanteiden kärjistymisiin. Perhehoidon osalta tämä vaatii tarkempaa selkeytystä siihen, missä tilanteissa tämä on mahdollista. Näissä tilanteissa tulee myös aina tehdä valituskelpoinen päätös yhteydenpidon rajoittamisesta, silloin kun se on yhteydenpidon välineiden poisottamisen osalta sen tosiasiallinen tarkoitus tai johtaa tosiasiallisesti yhteydenpidon rajoittamiseen. Lapselle tulee myös näissä tilanteissa välittömästi antaa tieto kuinka hänellä on mahdollisuudet olla yhteydessä läheisiinsä ja miten se turvataan. Samoin tämä tieto tulisi antaa välittömästi huoltajalle.

b) Selkeyttääkö ehdotus lapsen kasvatuksen, valvonnan ja huolenpidon sekä perusoikeuksiin kajoavien rajoitusten välistä rajanvetoa sijaishuoltopaikan arjessa? Jos ei, miten säännöksiä tulisi muuttaa?

Ei välttämättä selkeyttä, kts edellinen vastaus.

2. Hallituksen esitysluonnoksessa esitetään terveydenhuoltolakiin (69 §) ja lastensuojelulakiin (16 b §) informatiivisuonteista viittausta voimassa olevaan sääntelyyn ns. hybridiyksikköjen perustamiseksi. Mitä vaikutuksia näette ehdotuksen taustalla olevan tavoitteen kannalta?

Tämä on hyvä korostamaan hyvinvointialueiden velvollisuutta yhteensovittaa palveluja. Yleisesti olisi tarpeen selkeyttää jo tässä vaiheessa näiden erilaisten erityisyksiköiden eroavuudet ja se, kenelle niitä kohdennetaan. Tällä hetkellä hybridiyksiköt, kuntouttavan suljetun laitohoidonyksiköt ja ehoyksiköt sekä EVA- yksiköiden profiilit ovat epäselvät ja ei ole selkeyttä siitä, millä tavoin nuori näihin tulee ohjautumaan, koska problematiikka voi soveltua näihin usempiin. Sijaishuollon kenttä, laitoshuollon ja laitoshoidon kenttä psykiatrian osalta on liian epäselvä, myös ohjauksen ja kustannusten jakautumisen osalta.

a) Ovatko ehdotukset sääntelyltään selkeitä ja käytännössä toteutettavissa?

Ongelmallinen on suljetun laitospalvelun sijoitus toistaiseksi, tämä haastaa lapsen motivaatiota kuntoutukseen ja vanhemman mahdollisuuksia perheen jälleenyhdistämiseen. Niin kauan kuin se on lastensuojelun keskeisenä periaatteena tulee sitä myös noudattaa. Lisäksi näkisimme, että tällaisessa tilanteessa vanhemman asiakassuunnitelma tulee olla aina pakollinen ja sinä tulee arvioida koko perheen tilanne, myös mm. sisarusten tilanne.

Sinänsä pykälät ovat selkeät, mutta ne ovat ristiriidassa keskeisten lastensuojelun periaatteiden kanssa (jälleenyhdistäminen, väliaikaisuus).

b) Miten arvioitte henkilöstölle asetettujen vaatimusten riittävyyttä?

Henkilöstölle annettavat vaatimukset eivät ole riittäviä: tulee tarkemmin määrittää, mitä tarkoittaa tehtävään soveltuva korkeakoulututkinto ja mikä on riittävä määrä terveydenhuollon ammattihenkilöitä. Lisäksi ei ole riittävää, että mainitaan käytettävissä oltava henkilöstö: erityisesti nuorisopsykiatrian erikoislääkärin palvelut tulee olla selkeästi saatavilla ja nimettynä sekä EHO:ssa että kuntouttavassa suljetussa laitoshoidossa. Kuntouttavan, terapeuttisten henkilöstön määrästä ja osaamisesta ei sanota mitään, sen sijaan vartijoiden koulutus on huomioitu.

c) Ehdotuksen mukaan asiakassuunnitelma tulisi tarkistaa vähintään neljän kuukauden välein ja sen tueksi tulisi saada asiantuntija-arvio. Miten arvioitte sääntelyä lapsen rajoittamisen tarpeellisuuden arvioimisen sekä sen sisällön ja laajuuden tarkistamisen näkökulmasta?

Asiakassuunnitelman tarkastus neljän kuukauden välein on ehdottoman hyvä asia. Sosiaalityöntekijällä tulee olla tukenaan asiantuntija-arvio. Tässä on haaste saada laadukas asiantuntija-arvio, jossa lapsen tilanteeseen on todella perehdytty. Asiantuntija-arvion lisäksi tulee hyödyntää lapsen huoltajan näkemystä.

Pelkästään hoitavien hoito- ja kasvatushenkilöstön arvioi tilanteesta ei ole riittävä, vaan lapsella tulee olla mahdollisuus saada myös jonkin muun asiaa tuntevan arvo tilanteestaan. Tämä siksi, että sijaishuollon toteuttaja ei voi lähtökohtaisesti olla ainoa, joka prosessia ohjaa tilanteessa, jossa puututaan vahvasti lapsen perus- ja ihmisoikeuksiin. Neljän kk:n määräaika voi tuottaa sen, että asiakassuunnitelma nojaa liikaa kasvatusta ja hoitosuunnitelmaan, ilman kokonaisarviota resurssipulan ja kiireen takia.

Sijaishuollossa olevan lapsen vanhemmalle tulisi myös aina tehdä asiakassuunnitelma, siten että se on sosiaalityöntekijää velvoittava, ei vain mahdollinen. Siinä tulisi ottaa myös aina kantaa sijaishuollon ja huostaanoton tarpeesta sekä asettaa tavoitteet ja keinot perheen jälleenyhdistämiseksi. Vanhemman ja lapsen asiakassuunnitelman tulee puhua samaa kieltä ja siinä myös todeta selkeästi, jos jälleenyhdistäminen ei ole mahdollista ja minkä takia. Jos jälleenyhdistämiseen pyritään tulee vanhemman asiakassuunnitelmassa olla tavoitteet ja keinot sekä annettavat palvelut ja vastuutahot kuvattuna selkeästi.

d) Mikä on näkemyksenne ehdotetun palvelun suhteesta erityisen huolenpidon jaksoon?

Suhde on epäselvä ja lisäksi huomioiden muu kirjavuus: perusmuotoinen, erityistaso, erityinen huolenpito, hybridi, EVA, nuorisopaykiatrian osastot sekä alaikäisten vankeinhoito, muodostaa tämä epäselvän ja kalliin kokonaisuuden. Tämä vaatisi kokonaisuudessaan näiden yhdistämistä, selkeyttämistä ja tarkastelua kokonaisvaltaisesti, jotta palvelut muodostavat kaikki ehjän kokonaisuuden jossa huomoidaan lapsen tarpeet lapsen suojelun, terveydenhuollon ja koulunkäynnin suhteen. Tässä on lähdetty hyvin ongelmakeskeisesti sektoreittain hakemaan ratkaisua pulmaan, ilman kokonaistarkastelua. Esimerkiksi päihteidenkäyttö näkyy näissä kaikissa ja siihen ei ole hoitomalleja näissä. Todennäköisesti tällä hetkellä olevissa palveluissa ei ole riittävää osaamista arvioida lapselle sopivaa paikkaa, mistä kertoo mm. jatkuvasti väärin sijoitetus autistiset lapset tai traumataustaiset lapset. Jo pelkästään lain teksteissä ADHD on määritetty mielenterveyden häiriöksi (s. 91), joka se ei ole vaan kognitiivista toimintakykyä alentava neurologinen poikkeavuus, oireyhtymä (olkaa ystävällisiä ja korjatkaa tämä asiavirhe). Hoitamaton ADHD voi johtaa mielenterveysongelmiin ja käytöshäiriöihin. Näin ollen on selkeä vaara, että lapset ohjautuvat väärin sijaishuoltopaikkoihin. Erityisen huolenpidon jaksoa voidaan kehittää vastaamaan paremmin erilaisia tarpeita saman nimikkeen alla. On myös huomioitava se, että kaikin tavoin tulee pyrkiä siihen, että kuntouttavien toimenpitein edetään kohti vähemmän laitostavia malleja.

4. Esitetään muutettavaksi ja selkeytettäväksi nykyistä erityisen huolenpidon sääntelyä. Ovatko ehdotukset tarkoituksenmukaisia ja toteutettavissa käytännössä?

Ei pääosin

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 4.

EHO-jakson pidentäminen 90 vuorokauteen on järkevää, sillä aiemmin jakso on voinut olla liian lyhyt. On kuitenkin ongelmallista että vanhaa sijaishuoltopaikkaa ei ole velvollisuus pitää eho:n ajan. On hyvin todennäköistä että nuori ei EHO:n jälkeen tällöin palaa samaan paikkaan, mitä tarkoittaa uutta sijoituspaikkaa ja uutta hylkäämiskokemusta. Oikeutta yhteydenpitoon ei edellenkään ole huomioitu riittävästi esityksessä. Vanhempien ja muiden suhde on laitettu samanarvoiseksi. Jälleenyhdistämisen tavoite tulee olla sijaishuollon aikana aina tavoitteena, joillei lainsäädäntöä tämän osalta muuteta. Vaikka se näissä tianteissa olisi hyvin epätodennäköinen on se lain mukaan edelleen tavoitteena. Tämä on ristiriidassa nyt tehdy esityksen kanssa, missä asiaan ei oteta kantaa.

62 ja 63§ Yhteydenpidon rajoittaminen ja rajoittamista koskeva päätöksenteko

Yhteydenpidon rajoittamisen laajentaminen henkilöihin, joita ei tiedetä tai tunneta on hyvä parannus ja turvaa lapsen tilannetta juuri esimerkiksi tilanteessa, jossa lapseen kohdistetaan ulkopuolelta painetta yhteydenpitoon esimerkiksi päihteiden takia. Yhteydenpidon rajoittamista koskevaa sääntelyä tulisi näkemyksemme mukaan kouluttaa: tällä hetkellä yhteydenpidon rajoituksia mm. vanhempiin tai muihin läheisiin tehdään edelleen ns. varmuuden vuoksi ja ilman todellisia perusteita. Lapsen oikeus suojeluun ja toisaalta oikeus pitää yhteyttä läheisiin tulee selkeyttää edelleen. Sosiaalityöntekijän velvoittavuutta asian selvittämiseen ja lapsen henkilökohtaiseen tapaamiseen ja kuulemiseen tulisi ohjata esimerkiksi käytännön ohjeistuksella. Tulee myös ohjata siihen, että yhteydenpitoa ei katkaista kokonaan vaan yhteydenpidolle haetaan turvallisia muotoja. Lain tulkinta vaatii lisäkoulutusta sosiaalityöntekijöille sekä sijaishuoltoon.

Lapsen ikä tulee huomioida huomattavasti paremmin, 30 vuorokautta ei ole lyhytaikainen esimerkiksi kouluikäiselle lapselle. Olisi myös huomioitava, että vuoden mittainen yhteydenpidon rajoittaminen olisi poikkeuksellista: tämä vaatii selkeytystä nykyiseen lain muotoiluun.

64 ja 70 a § Tekninen valvonta lastensuojelulaitoksessa

Teknisen valvonnan käytöstä tulee kertoa lapselle ja hänen läheisilleen- omavalvontasuunnitelmassa oleva maininta ei ole riittävä.

65 § Aineiden ja esineiden poisottaminen lastensuojelulaitoksessa

"Välttämättömät voimakeinot" vaatii selkeytystä.

66 § Henkilöntarkastus

-

66 a § Henkilönkatsastus

-

67 § Omaisuuden, lähetysten ja tilojen tarkastaminen ja lähetysten luovuttamatta jättäminen

-

68 § Kiinnipitäminen laitoksessa

Kiinnipitämisessä on huomioitu taustateksteissä ja valmistelussa kiinni pitämisen traumaattiset vaikutukset lapseen. Kasper ry esittää, että lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän, laitoksen henkilökunnan, vanhempien ja lapsen kanssa tulee ennakkoon käydä läpi, miten kiinnipito voidaan tehdä, onko lapsella sellaisia somaattisia, neurologisia tai psyykkisiä syitä, jonka takia kiinnipitoon ei saisi ryhtyä (esim. voimakkaat aistinsäätelyhäiriöt, autismikirjo, kaltoinkohtelua aiemmin) ja asiakassuunnitelmaan tai hoito- ja kasvatussuunnitelmaan tulee kirjata lapsen ja vanhempien näkemys asiaan. Näin ennakoitaisiin tilanteita paremmin. Lisäksi lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tulisi aina kiinnipitotilanteen jälkeen olla yhteydessä lapseen, vanhempaan ja laitokseen ja arvioida, onko lapsen hoidossa ja huolenpidossa joitakin haasteita, jotka vaikuttavat kiinnipitpjen käyttöön. Tämä ei saisi tapahtua vain toistuvissa tilanteissa, sillä silloin ollaan jo myöhässä asian hoidossa ja haittaa on mahdollisesti jo tapahtunut.

68 a § Kiinnipitäminen lapsen laitoksesta poistumisen estämiseksi

kts. edellinen.

69 a § Luvatta lastensuojelulaitoksesta poissaolevan lapsen etsintä ja palauttaminen

Tässä tulee selkeyttää se, miten asiasta informoidaan lapsen huoltajia ja millaiset oikeudet ja velvollisuudet lapsen huoltajalla on tilanteessa. Tällä hetkellä osa vanhemmista etsii itse lastaan, osa ei saa mitään tietoa tms. Selkeä työnjako ja koordinointi tulee huomioida.

69 b § Lapsen kiinniotto

-

69 c § Kiinniotetun lapsen kuljettaminen

-

69 d § Perhekodista luvatta poissaolevan lapsen etsintä ja palauttaminen

-

69 e § Poliisin virka-apu laitoksesta ja perhekodista luvatta poissaolevan lapsen kiinniottamisessa ja kuljettamisessa

-

71 § Erityiset rajoitukset kuntouttavan suljetun laitospalvelun aikana

-

72 § Erityiset rajoitukset erityisen huolenpidon jakson aikana

-

6. Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi laki Valtion lastensuojelulaitoksesta ja sen yhteydessä toimivasta koulusta ja täsmennettäväksi viraston nykyistä rakennetta. Vastaisivatko ehdotukset tätä tavoitetta?

Kyllä pääosin

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 6.

-

7. Esityksen tavoitteena on vahvistaa kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen oikeutta erityiseen suojeluun. Vastaavatko ehdotukset tätä tavoitetta?

Ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 7.

Se vahvistaa tietyin edellytyksin lapsen oikeutta erityiseen suojeluun, mutta se ei riittävällä tavalla huomioi lapsen yksilöllisyyttä, perheen tilanteita, kuntoutumisen edellytyksiä lapsen oikeutta lapsuuteen sekä lastensuojelun lain periaatteita. Se huomioi heikosti lapsen oikeudet läheisiinsä ja lapsen kuntoutuksen tarpeen.

8. Vapaamuotoiset huomiot koko esityksestä.

-

Välimäki Sanna

Kasper - Kasvatus- ja perheneuvonta ry - Sanna Välimäki, toiminnanjohtaja